

Lietuva – iš Briuselio ir Strasbūro aukštumų

Justas Vincas PALECKIS

Europos Parlamento narys

Man teko dirbti pirmajame laisvai po ilgos pertraukos (1926-1990 m.) rinktame Lietuvos parlamente. Tuomet garsiausiai skambėjo žodis „nepriklausomybė“, užgožęs ne mažiau svarbų žodį „demokratija“. Parlamentas 1990 metais buvo rinktas kaip Aukščiausioji Taryba ir tik po šešerių metų jis buvo pervadintas Atkuriamuoju Seimu. Dauguma į jį išrinktų deputatų buvo idealistai, bent iš pradžių mažiau galvoję apie savo reikalus, o daugiau apie visos Lietuvos pažangą. Prisimenu, kaip žinomi Sąjūdžio žmonės tuomet kalbėjo: sukursime tvirtus valstybės pamatus ir ramia sąžine išsiskirtysime, prisiminsime savo profesijas ir sugrįšime į savo buvusias darbovietes. Tikrumoje prie savo profesinio darbo sugrįžo, bent savo noru, nedaug tuometinių deputatų. Jau po vienerių ar pusantų metų Aukščiausiojoje Taryboje pasigirdo nerimą sukeliantys balsai: „Deputatai lobsta, vis mažiau rūpinasi bendrais reikalais...“. Vis dėlto deputatams, krentant Aukščiausiosios Tarybos autoritetui rinkėjų akyse, užteko valios ją paleisti ir paskelbti naujus parlamento rinkimus. Žinoma, daugelis balsavo už tą išimtinį, dabar sunkiai įsivaizduojamą sprendimą įsitikinę, kad jie bus vėl išrinkti į naująjį Seimą. Taip neatsitiko.

Šiuo metu turime jau šeštąjį Seimą po Nepriklausomybės atkūrimo. Suprantamas ir būtinas rinkėjų troškimas, kad kiekvienas naujas Seimas

žvelgiant iš Europos Sąjungos sostinių į Lietuvą, ji neatrodo nei pavyzdinga pirmūnė, nei beviltiška atsilikėlė. Bet mums daug svarbiau, kaip mūsų šalis, kaip mes patys atrodome žvelgiant iš Vilniaus ir Mažeikių, Rokiškio ir Balbieriškio. Įvertinus šį žvilgsnį, tampa aišku, kad mums daug ką reikia ryžtingai keisti.

gebėtų dirbti siekdamas naudoti valstybei ir visiems gyventojams, kad Seimo nariai būtų sąžiningi ir vykdytų rinkėjų priesakus. Tačiau Lietuvos žmonėms dažnai tenka nusivilti matant, kad naujo Seimo kvalifikacija ne geresnė, o, ko gero, menkesnė, palyginus su prieš tai buvusiu.

Lietuva jau šešti metai yra Europos Sąjungos narė, todėl mūsų šalies gyventojai savo ateities viltis sieja ir su Europos Parlamentu. Dirbti į Briuselį ir Strasbūrą išvyko dvylika šių vasarą, birželio 7 dieną, išrinktų Lietuvos atstovų. Aš esu vienas iš trijų lietuvių, išrinktų į Europos Parlamentą antrai kadencijai. Taigi penkerius metus valgiau Europos parlamentaro duoną ir galiu patvirtinti – tą duoną nėra tokia saldi, kaip gali atrodyti žvelgiant pašalinio stebėtojo akimis. Jeigu nori, kad būtum pastebimas šioje institucijoje, kad gebėtum kelti savo šalies problemas ir sulaukti kitų parlamentarų palaikymo, kad suprastum ir kitų šalių interesus, bendrus Europos Sąjungos reikalus, reikia didelės kompetencijos ir išmanymo įvairiausiems klausimais.

Kaip atrodo Lietuva žvelgiant iš Briuselio ir Strasbūro? Palyginimui galimybę turime – juk, dirbdami Europos Parlamente, nuo savo krašto neatitolstame, beveik kas savaitę lankomės Lietuvoje. Suprantama, šis mano žvilgsnis, kiek besistengčiau, kad ir naudodamas sukauptą patyrimą, negali būti visiškai objektyvus. Kolegos iš Europos Parlamento arba kitų Europos Sąjungos institucijų pieštų gal ir kitokią vaizdą.

Briuselio ir Strasbūro politikai nuomonę apie

Lietuvą daugiausia susidaro iš problemų, kurias kelia iš Vilniaus atvykę politikai, iš jų pateikimo tono ir aktualumo. Todėl lietuviai pastaraisiais metais Briuselio koridoriuose garsėja kaip naftininkai, dujininkai, energetikai, atomininkai, konfliktinių židinių Europoje gesintojai. Tik kad tie židiniai niekaip negęsta... Na, o dauguma nuolat ES institucijose dirbančių tautiečių spėjo pasižymėti kaip imlūs, daug žadantys eurokratai, gerai besijaučiantys daugiakultūrinėje terpėje.

Per tuos penkerius metus, kai dirbau Europos Parlamente, apsilankiau visuose Lietuvos miestuose ir rajonuose. Beveik visur susitikimuose su Lietuvos žmonėmis išgirsdavau tą patį klausimą: kaip Lietuva atrodo žvelgiant iš ten – iš Briuselio? Žmonės, manau, nelabai norėjo tikėti, kai dar prieš metus – kitus sakydavau: dauguma kolegų, ypač iš naujų valstybių, mums pavydi. Iš tikrųjų prieš kurį laiką mūsų ekonominis augimas daug ką stebino. Europos Parlamento nariai bent apytikriai žino kiekvienos valstybės ekonominę padėtį. O skaičiai rodė: Lietuvos, Latvijos ir Estijos augimas 2004-2008 metais buvo didžiausias Europos Sąjungoje. Prieš dešimt metų Lietuvos BVP, palyginti su ES BVP vidurkiu, sudarė 35 proc., 2008 m. – jau per 60 proc. Šiandien, reikia pripažinti, tas pavydas visiškai išblėso. Kolegos gerai žino, kad Baltijos valstybės jau 2008 metų viduryje ėmė pirmą kartą Europos Sąjungoje pagal infliacijos šuolius, o tų metų pabaigoje išaiškėjo, kad finansinė krizė mūsų šalims smogė skaudžiausiai, ekonominis ir gyvenimo lygio kritimas giliausias. Girdėję ir apie tai, kad išsikapanoti iš krizės Latvija ir Lietuva, ko gero, sugebės paskutinės iš ES šalių.

Kaip ir kiekviena šalis, Lietuva rūpinasi savo įvaizdžiu. Nieko nepadarysi, dėl vardų panašumo Lietuva dar ilgai bus painiojama su Latvija (tu labiau, kad angliškas šalies vardo variantas sunkiai išstiriamas ir suprantamas), kaip painiojama ir Slovakija su Slovėnija. Estijai pasisekė, jos vardas nepanašus į kitus. Bet daug svarbiau, kad estai pirmieji dar prieš gerus penkiolika metų ėmė negailėti pinigų ir pastangų įvaizdžiui kurti. Dar svarbiau, kad jie jau tada didžiulį dėmesį pradėjo skirti švietimui, kompiuterių įdiegimui mokyklo-

se kiekvienam mokinukui, naujausių technologijų pritaikymui bankininkystėje, finansuose, pirmieji perėjo prie elektroninės vyriausybės ir elektroninio balsavimo. Tai ne tik sudarė įvaizdį apie Estiją, kaip apie energingą, modernišką, pirmaujančią kai kurių naujausių technologijų pritaikyme. Esmė ta, kad šis įvaizdis atitiko tikrovę. Buvau nustebintas, kai aukštas Europos Komisijos pareigūnas susi-

tikime su Serbijos parlamento nariais mane pristatė taip: „Šis europarlamentaras papasakos jums apie savo šalies patirtį žengiant į Europos Sąjungą. Jis yra rinktas Lietuvoje, o Lietuva yra netoli Estijos, apie kurios laimėjimus jūs visi žinote“. Po to aš pasiteiravau, ar tas Europos Komisijos darbuotojas neturi šeimyninių ar kitokių ryšių su Estija... Mane tikino, kad neturi.

Lietuviai mėgsta išsiskirti. Tačiau pirmaisiais pasiseka būti retai – tik kartais gelbsti krepšinis, disko metimas ar gražios moterys. O žiniasklaida, pataikaudama savo skaitytojams, žiūrovams ir klausytojams, dažnai sutirština juodąsias spalvas, mūsų laikraščiai ir žurnalai mirga antraštėmis: lietuviai paskutiniai pagal tą, aną ir dar kai ką... Iš tikrųjų

ne visai tinka taip savęs nevertinti. Reikia suprasti, kad Europos Sąjungoje yra susidariusios kelios grupės pagal valstybių ekonominę pajėgumą, socialinių, švietimo ir kitų reikalų tvarkymą. Mums toli iki aukščiausios lygos, kuriai priskiriamos turtingiausios, senosios ES valstybės. Visos naujosios Sąjungos šalys, išskyrus tam tikrais atvejais Slovėniją ir Čekiją, yra antroje lygoje. Tačiau ir joje yra pogrupių. Į žemutinį pogrupį beveik pagal visus duomenis patenka Rumunija ir Bulgarija. Mes esame aukštesniame pogrupyje kartu su latviais, lenkais, greta estai, slovakai, vengrai. Žinoma, neretai tos lygos ir pogrupiai susimaišo. Štai pagal socialinę atskirtį Lietuva kartu su Portugalija iš visų Europos Sąjungos šalių yra blogiausioje vietoje. Apskritai aiškėja nerimą kelianti tendencija: iki didžiojo Europos Sąjungos išplėtimo – naujų šalių priėmimo – socialinė atskirtis ES mažėjo, o po 2004 metų pradėjo didėti.

Paprastai žmonės ir miestuose, ir miesteliuose, ir kaimuose kažkaip nusivilia, kai aš susitikimuose pasakau savo nuomonę, kurią, manau, palaikytų ▶

Europos Sąjungoje yra susidariusios kelios grupės pagal valstybių ekonominę pajėgumą, socialinių, švietimo ir kitų reikalų tvarkymą. Mums toli iki aukščiausios lygos, kuriai priskiriamos turtingiausios, senosios ES valstybės.

► dauguma kolegų Briuselyje ir Strasbūre: Lietuva bendrame naujųjų ES valstybių fone niekuo ypatingai neišsiskiria. Dažnai įsivaizduojama, kad Briuselis stebisi ir neatsistebi mūsų skandalais ir skandaliukais, aukštų valstybės tarnautojų atstadinimais ir atsistatydinimais, politikų neatsakingu... Deja, tokių reiškinį yra visose valstybėse, net ir tose, kurios kūrė Europos Sąjungą arba stoji į ją dar XX amžiuje. O skandalai garsiausiai nuskamba didelėse valstybėse. Todėl, sakyčiau, per visus tuos penkerius metus ryškiau Briuselio akiraityje iš naujųjų valstybių buvo atsidūrusi tik Lenkija, kai ten aukščiausius valdžios postus užėmė broliai Kačinskiai. Jų nusistatymas prieš europietišumą, religinis fanatizmas, aistra kivrčytis su visais – ir šalies viduje, ir Rytuose prieš Rusiją, ir Vakaruose prieš Vokietiją – rimtai gadino šalies įvaizdį, kuris pagerėjo pasikeitus šios šalies vyriausybei.

Pastaruoju metu Lietuva, deja, kai kuo vis labiau primena brolių Kačinskių valstybę. Turiu mintyje ir Seimo sprendimus dėl šeimos politikos ir šeimos planavimo, įstatymą dėl nepilnamečių apsaugos nuo neigiamos viešosios informacijos poveikio (dėl šio įstatymo EP rugsėjo mėnesio plenarinėje sesijoje surengta diskusija), atsinaujinantį požiūrį dėl „vieno vienintelio teisingo kelio“ užsienio politikoje ir istorijos vertinime. Jei tik mėginama suabejoti to „vienintelio kelio“ teisingumu, pasigirsta kaltinimai dėl nelojalumo valstybei arba tiesiog trukdoma pareikšti nuomonę. Atrodome visai neeuropietiška, kai užmirštamas didysis Voltero priesakas, pasiruošusio ir gyvybę paaukoti už nuomonių įvairovę. Keistai atrodė ir atvejai, kai Lietuvoje buvo mėginta didžiuotis „šaltojo karo kovotojo“ titulu.

Tačiau tie mūsų bandymai grįžti į XX a. pirmąją pusę Briuselyje nelabai ir pastebimi įvykių didžiosiose valstybėse bei stiprėjančio populizmo ir dešiniojo ekstremizmo fone. Ir Europos Parlamente atsirado laisvės ir demokratijos frakcija, jungianti kraštutiniams nacionalistiniams, antisemitiniams pareiškimais ir veiksmais pagarsėjusias partijas. Toje frakcijoje, kuri EP kuluaruose pavadinama ir fašistine, deja, atsirado du Lietuvos atstovai. Pavojingo populizmo ir ekstremizmo mišinio pavyzdys – oligarchas Silvio Berlusconi, turtingiausias Italijos žmogus. Jis du kartus buvo valdžioje ir per tą laiką Italijos valstybės vidaus ir užsienio įsiskolinimas smarkiai išaugo, o jo asmeniniai turtai, priešingai, padidėjo pusantro milijardo eurų. Ir vis dėlto jis trečią kartą su savo žiniasklaidos imperijos pagalba tapo premjeru.

Palyginus su šiuo atveju mūsų populistai atrodo kukliai. Tačiau tai, kad populistinės partijos Lietuvoje įsitvirtino ir vis gyvuoja, kad išsitrina riba tarp tradicinių ir populistinių partijų, yra pa-

vojingas simptomas. Tai labiausiai kenkia patiems mūsų piliečiams, ypač kai atsiranda mėgstančių „pajuokauti“ rinkėjų. Tautos prisikėlimo partijos rezultatas – 15 proc. Seimo rinkimuose – tikrai išskirtinis Europoje. Kitose šalyse popžvaigždės ir linksmuoliai į parlamentus patenka retai, po vieną kitą. Ir Lietuvoje matome, kad susižavėjimas „prisikėlimais“ virto nusivylimu. Net ir balsavę už juos pripažįsta, kad suklydo: norėjo nubausti valdžią, o nubaudė save...

Skirtingai nuo Italijos, Jungtinės Karalystės, Prancūzijos, Belgijos, Austrijos, Vengrijos, Rumunijos, Bulgarijos, dešinieji ekstremistai Lietuvoje

įžiūrime ateityje vargu ar peržengs parlamento slenkstį. Tačiau populistinės partijos, o ir kai kurios tradicinės, atspindėdamos nemažos dalies gyventojų nuotaikas, savo programose ir veikloje krypta į nacionalizmą, baimių sklaidą, nukreiptą prieš Europos Sąjungą, prieš kitataučius, kitaminčius.

Žiniasklaidoje šmėstelėjo visuomenės beveik nepastebėta žinutė apie apklausą buvusiose TSRS respublikose: ar žmonės bijo atvirai reikšti savo nuomonę apie politinius reikalus. Paaikėjo, tokių bijančių Rusijoje yra 40 proc., Baltarusijoje – 50 proc., o Lietuvoje – 55 proc.! Bijoma, matyt, viršininkų, darbdavių, pagal komandą formuojamos

viešosios nuomonės. O kai žmonės įbauginti, lengva kurstyti dar didesnę baimę, o kartu ir priešškumą „kitokiems“.

Stebint iš Briuselio, galima pasakyti, kad lietuviai mažai žvalgosi už savo kiemo ribų. Taip, aukštesnysis visuomenės sluoksnius važinėja po pasaulio kurortus ir didmiesčius. Tačiau, jei pažiūrėtume, kokiomis temomis visuomenėje diskutuojama, tai Lietuva atrodo kaip uždara provinciali šalis. Mes labai mažai kalbame, ginčijamės apie tokius visame pasaulyje pirmaeilius klausimus, kaip klimato kitimo pavojai, aplinkosauga, gamtinių išteklių taupymas, didėjanti praraja tarp turtingiausių ir neturtingiausių valstybių, migracijos srautai, branduolinio ginklo neplatimas, nusiginklavimas ir kt. Į šias problemas žvelgiame iš parapijinio, o ne iš europietiško ir dar platesnio regos taško.

Prieš porą mėnesių parašiau laišką visiems septyniems didžiųjų Lietuvos miestų merams, siūlydamas pasinaudoti europiniu patyrimu ir surengti tikrą, ne dėl paukščiuko, dieną be automobilių. Sulaukiau atsakymo iš Vilniaus, Kauno, Šiaulių ir Panevėžio savivaldybių (beje tai irgi tipiškas rodiklis – juk kreipiausi dėl visuomeninio, svarbaus dauge- liu miestiečių reikalo, o iš kai kurių merijų nesiteikė atsakyti). Briuselyje ir kitose Europos sostinėse entuziastingai atsiliepiama į ES kvietimą rengti mobilumo savaites, dienas be automobilių. Ten pavyksta sukurti šventišką visiems atmosferą, pajusti judėjimo pėsčiomis, dviračiais, riedučiais džiaugsmą, bent dienai kitai atsisakyti riaumojančių, benzino tvaiką skleidžiančių geležinių pabaisų.

Tikiuosi, kad ir mūsų krašte sėsti ant dviračių taps vis labiau madinga. Ir naudinga – tam gali pasitarnauti krizė. O dar labiau – tokios dienos, kaip numatoma Vilniuje rugsėjo 19-oji. Čia diena be automobilio bus surengta ne šiokiadienį, kaip iki šiol, kai automobiliai karaliaudavo gatvėse kaip paprastą dieną, o šeštadienį. Tą dieną senamiestyje ir Gedimino prospekte vyks koncertai (juk Vilnius – kultūros sostinė), rudens gėrybių mugės, kiti renginiai. Tikimės, kad dauguma miestelėnų naudosis automobiliu esant tik būtinam reikalui. Senamiestyje ir Gedimino prospekte turėtų karaliauti pėsčiai ir dviratininkai, riedutininkai ir velotaksi. Manau, kad bus pasinaudota proga išnuomoti dviračius, pademonstruoti naujausius elektrinių dviračių modelius, kurie taip patogūs kalvotame Vilniuje. Būtų gražu, jei tą dieną ant dviračių sėstų ar į pėsčiųjų žygį išsiruostų mūsų įžymybės – dainininkai, aktoriai, verslo kapitonai, politikai. Labai tikėtina, kad savo aistrą dviračiui dar kartą parodys premjeras, nuo jo gal neatsiliks mūsų sportiškoji Prezidentė.

Na, o Briuselyje, kur prasidedant naujai EP ►

► kadencijai kuriasi intergrupės, apjungiančios parlamentarus iš įvairių šalių, dviračių entuziastai pasiūlė organizuoti savo intergupe. Į pirmąjį posėdį susirinko penkiolika europarlamentarų. Kalbėjome ne apie tai, kaip pasivažinėti dviračiu Briuselyje ar Strasbūre – tam yra geros galimybės. Buvo siūlomi rimtesni dalykai. Dabar Europos Sąjungoje kelionės dviračiu sudaro 5 proc. visų kelionių. Uždavinys: per 10 metų pasiekti 15 proc. Iš Europos Sąjungos skiriamų lėšų transportui dviračių sferai tenka 0,9 proc. – to per maža. Juk dviračiai ir dviratinkai padeda kurti jaukesnius miestus, mažinti spūstis, transporto keliamą triukšmą, švarinti orą, kovoti su klimato kaita ir taupyti gamtos resursus, pagaliau stiprinti sveikatą. Parlamentarai kalbėjo apie tai, kad per pastaruosius 10 metų Berlyne važiuojančių į darbą ir atgal dviračiais skaičius padidėjo 3 kartus ir siekia jau 15 proc. Kopenhagoje net pusė visų vykstančių į darbą sėda ant dviračių. O Lietuvos miestuose? Deja, pasigirti neturime kuo. O juk dviratininkų paplitimas liudija šalies kultūros ir civilizacijos lygį. Skandinavijos šalys, Olandija, kur aukščiausias gyvenimo lygis ir kokybė, kaip tik ir garsėja dviratininkais. Europos dviratininkų federacijos nariais daugelyje šalių yra tapę dešimtys tūkstančių, o Lietuvoje – tik 150.

Suprantama, kad Lietuvoje daug kalbama apie energetinį saugumą, esamą ir būsimą, energetinių šaltinių, šilumos kainų šuolius. Tačiau šiame kontekste beveik išnyksta požiūris, kuris turėtų būti pagrindinis: geriausia, švariausia ir saugiausia energija yra sutaupyta energija! Lietuva pagal energijos imlumą BVP vienietui pagaminti kartu su Bulgarija yra paskutinėje vietoje Europoje, penkis kartus atsiliekame nuo senųjų ES šalių. Tai juk didžiulis rezervas, didžiulės galimybės. Ir kodėl apie tai beveik tyli valstybinės institucijos, verslas, nevyriausybinių organizacijų, žiniasklaida? Juk tai – ne teorinė diskusija, o labai apčiuopiamas, kiekvieno piliečio kišenei svarbus dalykas. Štai lietuviai atnaujino apie 1-2 proc. daugiabučių namų, o lenkai – 50 proc. Suprantama, kad tų namų gyventojai ne tik gyvena patogiau, bet ir gerokai mažiau moka už šilumą.

Nesu atominės energijos priešininkas, tačiau stebiuosi, kaip lietuviai, kažkada gulę kryžiumi prieš Ignalinos trečiojo bloko statybą, kone visi, jei remsimės žiniasklaida, tapo atominės energetikos entuziastais. Apklausos rodo ką kita: branduolinės energetikos nori mažiau pusės piliečių. Atominė energetika turi daug pliusų, bet nemaža ir minusų.

Jie paprasčiausiai nutylimi. O juk laidoti radioaktyvias branduolines atliekas mažoje, neturinėjoje kalnų ir uolų šalyje rizikinga ir brangu, užkrautume didžiulę finansinę naštą būsimoms kartoms. Jei kartu su kaimynais pasistatysime atominę elektrinę, kasti pusę kilometro į gruntą teks ne tik savo atliekas – nei latviai, nei estai, nei lenkai jų nepašims. Jau nekalbant apie tai, kad didesnė avarija branduolinėje elektrinėje Lietuvoje būtų fatališka. Neatsitiktinai Austrija ir kai kurios kitos ES šalys savo piliečių valia atsisakė atominės energijos.

Panašiai ir su „trigalviu slibinu“, kuris gimė diskutiniame vakuume praėjusią vasarą, kai dėmesys buvo nukreiptas į ginčus dėl Seimo narių algų. Beveik vienbalsis Seimo entuziazmas dėl „LEO“ greitai atlėjo, bet nuostolis valstybei, kurio tikros apimties dar nežinome, padarytas.

Arba štai rimtos diskusijos stoka dėl vairavimo išgėrus. Daugumoje naujųjų Europos Sąjungos šalių įvestas visiško blaivumo reikalavimas vairuotojams: jei ruošiesi sėst prie vairo – nė lašo alkoholio, jokių promilių! Lietuvoje nei Seime, nei žiniasklaidoje, nei nevyriausybinių organizacijų siūlymuose bent kiek garsiau nenuskambėjo šis reikalavimas, be kurio įgyvendinimo, manau, nepakeisime žudančios vairavimo „kultūros“. Lemia suinteresuotųjų alkoholio gamyba, pardavimu ir reklama įtaka.

Prieš šimtą metų, laukinio kapitalizmo JAV laikais, ten buvo populiarus šūkis: kas gerai Fordui – gerai ir Amerikai! Šiandien jo įgyvendinimą neretai matome mūsų šalyje: kas gerai vienai ar kitai galinčiai kompanijai, turėtų būti gerai ir Lietuvai. Deja, ir plika akimi matome: iš tikrųjų tai nėra gerai.

Norėčiau dar kartą pabrėžti: žvelgiant iš Europos Sąjungos sostinių į Lietuvą, ji neatrodo nei pavyzdinga pirmūnė, nei beviltiška atsilikėlė. Bet mums daug svarbiau, kaip mūsų šalis, kaip mes patys atrodome žvelgiant iš Vilniaus ir Mažeikių, Rokiškio ir Balbieriškio. Įvertinus šį žvilgsnį, tampa aišku, kad mums daug ką reikia ryžtingai keisti. Galima tikėtis, kad daug vėjo Lietuvos padangėje sukels naujoji Prezidentė Dalia Grybauskaitė, jeigu ji stengsis patenkinti rinkėjų viltis. Juk „sprogstamos medžiagos“ susikaupę pakankamai – europietiškas buvusios ES komisarės požiūris daugeliu klausimu tikrai neturėtų sutapti su sustabarėjusia, kartais net viduramžiškai konservatoriška pozicija, kurią dažnai demonstruoja Seimas ir dabartinė vyriausybė. ■

Jei pažiūrėtume, kokiomis temomis visuomenėje diskutuojama, tai Lietuva atrodo kaip uždara provinciali šalis.

Socializmas - blogai? Bet ir kapitalizmas - negerai...

Santykiai rinkoje būtų gražūs, jeigu būtų lygiateisiški, jeigu būtų ideali konkurencija. Bet taip nebuvo, nėra ir niekada nebus, nes tokia kapitalizmo logika: turtingas apiplėšia vargšą, stiprus smaigia silpnesnį...

Jonas RUDOKAS

Regis dar taip neseniai džiaugėmės atsikratę socializmo utopijos, gavę laisvę keliauti po pasaulį be partijos komiteto palaiminimo ar važinėti vakarietiškais automobiliais. Tiesa, tuo džiaugėsi tikrai ne visi, bet daug kas, ko gero – dauguma. Juk visur buvo įtikinamai kalbama ir rašoma, kad kapitalizmas dabar visai kitoks, negu rašė K.Marksas – civilizuotas, humaniškas, o jei ir turi kokių trūkumų, tai tik pas mus ir kitose posocialistinėse šalyse, bet tai – laikinos bėdos, pakentėkime, greitai gyvensime kaip švedai! O svarbiausia – pasaulinė krizė, panaši į tą, kuri sudrebino visą pasaulį 1929–1930 metais, kai net JAV buvo atsidūrusi ties komunistinės revoliucijos slenksčiu, kai ten bedarbiai maitinosi varlėmis ir krūmų lapais, dabar jau tikrai nepasikartos, nes kapitalistai suprato savo klaidas, pasimokė, ir valstybių vadovai – taip pat.

Deja, pernai metams baigiantis staiga paaiškėjo, kad visa tai netiesa: tebegalioja kapitalizmo taisyklė, K.Markso pasakyta dar XIX amžiuje, kad kapitalas „esant 100 procentų pelno sutrypia visus žmogiškuosius įstatymus, esant 300 procentų pelno nėra tokio nusikaltimo, kurį įvykdyti jis nerizikuotų net gąsdinamas kartuvėmis“. Argi ne tą liudija B.Medofa milijardinė afera JAV, kapitalizmo citadelėje, palyginus su kuria mūsų „Sekundės banko“, EBSW koncerno ar rusų MMM istorijos tebuvo tik smulkmenos, primityvūs spąstai neišmanėliams – socializmo auklėtiniais?!

Taigi kapitalistai, visų pirma gyvenantys JAV, iš kur atėjo ir pirmoji, ir dabartinė pasaulinė krizė, tikrai nieko nepasimokė. Bet tuo gal ir nereikia stebėtis: juk rinkos ekonomikos pagrindinis variklis yra privati iniciatyva, kurios viena pusė – sparti pažanga, naujovės, ekonominės veiklos efektyvumas, o antroji, deja, – godumas, kurį pasmerkė net popiežius Jonas Paulius II, primityvūs, trumparegiški interesai, mastymo ribotumas ir t.t. Kažkoks galvočius labai seniai, dar ikikapitalistiniais laikais

patarė: turtėk dorai, jei gali, jeigu ne – bet koku būdu!.. Todėl negali būti kapitalizmo be krizių, sukčių, kaip ir tarybinio socializmo – be deficitų, eilių. Negalima pasinaudoti tik geriausiomis kurios nors socialinės–ekonominės sistemos pusėmis, išvengiant blogųjų – nors taip labai daug kas norėtų, bet abi tos pusės neatskiriamos, organiškai susiję.

Tiesa, galingiausių, turtingiausių pasaulio valstybių vadovai šį kartą į krizę reaguoja kiek kitaip, nei JAV prezidentas H.Huveris 1929–1930 metais. Bet tai daugiau paradiniai, deklaratyvūs veiksmai: iškilmingi posėdžiai, gražios, bet nekonkrečios kalbos, pozavimas su šypsenomis prieš telekameras. Ir aiškus nežinojimas, ką daryti tokioje būklėje – po to, kai tiek Nobelio premijų išdalinta garsiems ekonomistams, šlovinusiems laisvąją rinką. Todėl milijardai dolerių, frankų, markių, rublių, mesti gaisrui gesinti iš valstybių biudžetų, paskolinti ar padovanoti tiems, kurie tą gaisrą sukėlė, vargu ar padės, dalis jų iš karto dingo be pėdsakų.

Tarp kitko nieko nepasimokė ir mūsų Laisvosios rinkos institutas, kurio ekspertai lyg niekur nieko tebeskelbia per radiją ir televiziją, spaudą, kad rinkos santykiai yra puikūs, nes jie visada esą savanoriški: vyksta tik tada, kai abi pusės to nori, kai abiem jie naudingi. Bet tai melas: argi nori mūsų ūkininkai parduoti pieną perdirbėjams po 35 centus? Tačiau parduoda, nes neturi kitos išeities, kainas diktuoja perdirbėjai. Argi nori miestų pirkėjai taip brangiai mokėti už pieną, duoną, kai žaliavų kainos taip nukrito, pagaliau už benziną? Nenori, bet moka, nes neturi pasirinkimo. Tas pats ir darbo rinkoje. Santykiai rinkoje būtų gražūs, jeigu būtų lygiateisiški, jeigu būtų ideali konkurencija. Bet taip nebuvo, nėra ir niekada nebus, nes tokia kapitalizmo logika: turtingas apiplėšia vargšą, stiprus smaigia silpnesnį...

O tuo metu mūsų valdžios vyrai ir moterys toliau linksmina savo piliečius: pagal ekonomikos nuosmukį mes pralenkėme visas ES nares, nedarbas 2010 metais išaugs dvigubai, pensijas teks mažinti ir t.t. Tai ar ne laikas ir mums jau gaudyti varles maistui, nes žiemą to padaryti negalėsime? ■